

ГЕНЕРАТИВНА АКТИВНІСТЬ ДІЄСЛІВ, МОТИВОВАНИХ НАЗВАМИ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬ ЦИКЛІЧНИЙ ХАРАКТЕР ЧАСУ

У дослідженні систематизовано дієслова, зважаючи на їхній денотативно-референційний простір. Виділено екзистенційно-темпоральні, квалітативно-темпоральні дієслова, дієслова соціальної діяльності. Проаналізовано словотвірні можливості дієслів зі значенням часу у творенні суфіксальних і префіксальних одиниць, указано на особливості реалізації словотвірних потенцій цих дієслів у літературній мові та мові діалектної субсистеми.

Ключові слова: *дериват, дієслівна темпорлексема, лексико-семантичне поле часу, функціонально-семантичне поле темпоральності, словотвірне гніздо, підгніздо, словотвірне значення.*

Яременко Т.Г. Генеративная активность глаголов, мотивированных названиями, которые передают циклический характер времени. В исследовании систематизированы глаголы, учитывающая их денотативно-референциальное пространство. Выделены экзистенциально-темпоральные, квалитативно-темпоральные глаголы, глаголы социальной деятельности. Проанализированы словообразовательные возможности глаголов со значением времени в образовании суффиксальных и префиксальных единиц, указано на особенности реализации словообразовательных потенций этих глаголов в литературном языке и языке диалектной субсистемы.

Ключевые слова: *дериват, глагольная темпорлексема, лексико-семантическое поле времени, функционально-семантическое поле темпоральности, словообразовательное гнездо, подгнездо, словообразовательное значение.*

Yaremenko T.G. Generative activity of the verbs substantiated by the names which reproduce a cyclic nature of time. The research classifies verbs taking into consideration their denotative – referential extent. Existent – temporal, qualitative – temporal verbs, verbs of social activity are extracted. Word – building possibilities of the verbs with time meaning at suffix and prefix units building are analyzed, special features of word – building potency implementation of these verbs in literary language and the language of a dialect subsystem are pointed out.

Keywords: *derivative, verbal temporal lexeme, lexical – semantic field of time, functional – semantic field of temporality, word – building family, subfamily, word – building meaning.*

Виявлення мовної репрезентації тих або тих категорій, зважаючи на їхню онтологічну й когнітивну значущість, є одним з основних напрямів сучасної лінгвістичної науки. Час як об'єкт пізнання є категорією філософською, загальнонауковою й конкретно науковою.

У лінгвістиці цю категорію кваліфікують переважно як темпоральність, яку репрезентують одиниці різних рівнів, об'єднаних у функціонально-семантичне поле темпоральності (ФСПТ). Ядром поля вважають морфологічну категорію часу, досліджену лінгвістами (М.В. Ломоносов, В.В. Виноградов, О.О. Потєбня, О.О. Шахматов, К.С. Аксаков, М.П. Некрасов, О.В. Бондарко, Ю.С. Маслов та ін.). Лексичні засоби вираження часу (як і синтаксичні) зазвичай визнають периферійними, проте й вони були в центрі уваги мовознавців (Т.В. Горячева, І.Г. Демченко, О.Л. Єрзнікян, М.О. Потаєнко, М.В. Всеволодова, М.Д. Грунін, В.А. Каращук, І.М. Ландсман, П.І. Бі-

лоусенко, Д.І. Ганич, О.П. Груцо, В.Д. Євтухов, Т.Н. Кобля, М.П. Кочерган, Т.І. Плужникова, С.В. Шевчук та ін.) [2; 8; 10; 11].

Така помітна зацікавленість лінгвістів лексичними засобами вираження часу визначає актуальність поданої статті, присвяченої опису дієслова як мовної одиниці, що позначає час лексично. Фахівці визнають факт наявності дієслівних темпорлексем (А.Д. Зверв, Т.А. Лисицина, Р.А. Семергей та ін.), які, проте, ще не були об'єктом спеціального дослідження.

Дієслівну лексику з часовою семантикою розглядаємо, зокрема, і в плані визначення її словотвірного потенціалу, а виявлення генеративних можливостей слів різних груп (частин мови, різнорідних лексичних парадигм тощо) – одна з найактуальніших проблем сучасної дериватології (В.В. Грещук, О.А. Земська, О.М. Тихонов, І.С. Улуханов, І.О. Ширшов та ін.).

Наукова новизна означеної проблеми полягає в тому, що вперше виявлено дериваційну активність іменників, що передають циклічний характер часу, у плані породження ними дієслів тієї самої семантики в літературній мові та мові діалектної системи, встановлено дериваційну історію і перспективу темпоральної дієслівної лексики, а також словотвірні лакуни, які можуть бути заповнені потенційними девербативами; представлено новий принцип розбудови функціонально-семантичного поля темпоральності.

У мові відображено перцептивний час, репрезентований одиницями різних мовних рівнів, сукупність яких на підставі спільності функції кваліфіковано як мовну категорію темпоральності. Лексичні засоби вираження часу перебувають у певних системних відношеннях, що дає змогу об'єднати їх на основі архісеми 'час' у лексико-семантичне поле часу (ЛСПЧ), яке є складником функціонально-семантичного поля темпоральності (ФСПТ). ФСПТ традиційно належить до полів моноцентричного типу, і його розглядають як одновимірну багаторядну конструкцію, що має морфологічне ядро і периферію. Таку його будову визнають не всі дослідники (М.В. Всеволодова), із чим згоден і автор статті. У роботі ФСПТ представлено як макрополе, що має форму багатовимірної конструкції. Це комплекс мікрополів, у межах яких семантику часу репрезентовано за допомогою мовних одиниць як носіїв різних мовних значень, – граматичних (морфологічних і синтаксичних) і лексичного; мікрополя проєктують одне на одне (іх черговість є умовною), що дає змогу виявити ядро і периферію кожного з полів, але їхнім центром, як і центром ФСПТ, є семантична ознака «час», що визначає ім'я поля – *час*.

ЛСПЧ як складник функціонально-семантичного поля темпоральності, на відміну від останнього, є біцентричною структурою, оскільки мовні одиниці, що його формують, репрезентують різні аспекти часу, зокрема, його метричні (кількісні) і топологічні (якісні) властивості. Відповідно одна частина темпорлексем позначає абсолютний час, інша – час відносний.

Зважаючи на різні класифікації субстантивних темпорлексем (М.В. Всеволодова, В.В. Морковкін, М.П. Кочерган), у групі імен, що позначають абсолютний час, виокремлено іменники: 1) що виражають часовий відрізок невизначеної тривалості (*промежуток*, *період*); 2) що називають одиниці

відліку часу (*секунда, минута, час, день, сутки, неделя, місяц*); 3) що передають циклічний характер часу (*весна, лето, осень, зима, утро, день, вечер, ночь*); 4) що номінують часові відрізки певної тривалості, які мають повсякденно-прикладний характер (*урок, декада, четверть, семестр, отпуск, каникулы*) [2; 8; 9].

У цьому дослідженні зосередимо увагу на мікрополі, яке організоване в російській мові внаслідок словотвірного й семантичного розвитку темпоральних іменників, що передають циклічний характер часу.

Усі СГ зі словами-вершинами, що називають частини доби, є комплексними словотвірними одиницями віяльно-ланцюжкового типу. Серед них максимальну потужність і глибину має СГ лексеми *день*, яка представлена чотирма семемами, мінімальну – слово *утро* (два ЛСВ, один із яких містить лише периферійну сему часу). У кожному гнізді є дієслово, формально-семантично пов'язані зі словом-вершиною, але лише від слів *ночь і день* утворюються деривати, що функціонують у літературній мові: *ночевать, дневать, дневалить*. Решта «добових» слів також мають дієслівні похідні, але тільки в мовних підсистемах (діалектах).

Кожне зі слів ЛСГ «частини доби» має дієслівне похідне зі словотвірним значенням 'проводити час, позначений мотивувальним іменником', що належить до групи екзистенційно-темпоральних дієслів (*дневать, вечеровать, ночевать, утрневать*). Вони формально пов'язані з мотиваторами і зберігають ядерні семи 'час', 'проміжок часу', 'частина доби'. Суб'єктом дії тут виступає здебільшого людина як соціофакт (окрім *ночевать*), тому деривати (залежно від контексту) характеризуються і як дієслова соціальної діяльності. Значно більше дієслів, що належать до власне натурдинаміки: *утреть, обутреть, обутреться, днеть, ободнеть, вечереть, ночеть*. Вони переважно позначають дію, пов'язану з настанням відповідного часового відрізка, і визначаються як квалітативно-темпоральні.

Для діалектної підсистеми характерні нетипові з погляду літературної мови словотвірні типи похідних із генеративами, що позначають частини доби; спостерігаються випадки черезступеневого словотвору. Наприклад, похідне *обутреть*, закріплене лексикографічно, очевидно утворене префіксальним способом від дієслова *утреть*, формально не зафіксованого словниками (він виявлений в індивідуально-авторській мові О. Блока: *Утретт. С Богом! По домам! Позяквивают колокольцы*), що свідчить про лакуни в мовній системі діалектів.

Із усіх дієслів, що походять від «добових» слів, лексеми *ночевать і вечеровать* генерують іменники таких словотвірних категорій, як: 1) «предметнена дія, що позначена мотиваційним дієсловом» (*ночевка, ночевье, ночевание, ночевая*): *Да ты, Тарас, никак с ночевой приехал* (Мамин-Сибіряк); (*вечерованье, вечеровка*); 2) «особа, що виконує дію, позначену мотивувальним дієсловом» (*ночевщик, ночевальщик*): *В пустой номер стеклалась разношерстная толпа небогатого люда, известного под названием «ночевальщики»* (Успенський); (*вечеровальщик, вечеровальщица, вечеровщик*). Тільки від дієслова *ночевать* утворюються субстантиви зі словотвірним значенням 'місце

виконання дії, що позначена мотивувальним дієсловом' (*ночевье, ночевля, ночевище, ночевка: Ночевка хорошая, удобная, можно было даже сидеть* (Ві-збор).

На відміну від «сезонних» слів, які теж уживаються для позначення етапів життя людини, але з цим значенням дієслів не утворюють, «добові» слова (не регулярно) реалізують словотвірний потенціал і своїх семем: *Мой отдыхает ум и сердце вечереет. И тени смертные снисходят на меня* (Вяземський); (пор., укр.: *Повечорів мій день...* (Довженко)).

Усі дієслова цієї групи формують аспектні та акціональні пари з відповідними девербативами: від дієслова *ночевать* утворюються 9 дериватів, від *дневать* – 6 похідних, від *утреневать* – 1, від *вечеровать* – 3 (моделяти).

Прикметники й ад'єктивовані дієприкметники від дієслів *ночевать, утреневать, дневать* і *вечеровать* не утворюються.

Подієво-темпоральні дієслова, утворені від назв часу вживання їжі, мають різну словотвірну активність: максимальна кількість похідних – у дієслова *обедать*, яке залежно від актуалізації тієї чи тієї ознаки може належати й до дієслів соціальної діяльності.

Квалітативно-темпоральні дієслова, співвідносні з назвами частин доби за місцеперебуванням сонця, представлені тільки в денотативній групі дієслів, пов'язаних із ранком і вечором: їх генеративними мотиваторами є слова *зоря, свет* (в історії мови також слово *брезг*), *восход, заход, закат*, а самі дієслова належать до сфери натурдинамики.

До іншої ділянки референційної належності дієслівної лексики, до сфери антроподинаміки, відносимо дієслово *сумерничать*, яке мотивоване словом *сумерки* – 'напівтемрява перед заходом сонця й настанням ночі, а також перед сходом сонця', що має більший семантичний обсяг і більший функціональний діапазон порівняно з похідним дієсловом *сумерничать*, яке в мовній свідомості співвідноситься з вечором на його межі з ніччю: розм. *Сидіти без вогню у сутінках* (відпочиваючи, розмовляючи тощо).

Дискусійним є питання про дериваційну історію дієслова *рассветать*. Можливі два варіанти мотиваційних ланцюжків цього слова: *свет* → *светать* → *рассветать/рассвети* → *рассвет*; *свет* → *рассвет* → *рассветать/рассвети*. Перша відтворює причиново-наслідкові зв'язки між поданими дієсловами і спробу співвіднести їх із власне мовними закономірностями (хоча саме пара *светать* – *рассветать* не має системного підтвердження: обидва дієслова недоконаного виду). Відношення в парі *свет* – *светать* односторонні; поява дієслова *рассветать* у парі *светать* – *рассветать* зумовлена тим, що мотиватор *светать* указує на виявлення якісної ознаки в семантиці слова *утро* (сема 'світло'), яке передбачає його градацію, тобто початкову стадію, посилення і максимальне виявлення: оскільки з настанням ранку після ночі світла стає все більше і більше, то цей процес (настання ранку) і позначається дієсловом *рассветать*. У похідного від нього слова *рассвет*, яке було віддієслівним іменником, означення дії як предмета було первинним. Непрямим підтвердженням такої семантики цього слова можна вважати наявність свого часу в мові похідного *разсвѣтанье*, зафіксованого В.І. Далем

[3] (пор., укр. *розсвітання*). Ця семантика, очевидно, була первинною й у похідного *рассвет*, у якому таке ж дериваційне значення виражене нульовим суфіксом. Пізніше у слова *рассвет* розвинулось власне предметне значення ‘час доби перед сходом сонця; початок ранку’: *Глаза Мазепы засверкали, как пред рассветом ночи мгла...* (Рилеев).

Другий тип ланцюжка відтворює розуміння того факту, що слово *рассвет* утворено безпосередньо від слова *свет*. У цьому разі префікс *рас-* реалізував себе як «регулярна і достатньо продуктивна (особливо в оказіоналізмах художнього і розмовного мовлення) словотвірна одиниця, яка утворює іменники зі значенням вищого ступеня виявлення ознаки, що названа мотивувальним іменником». Тобто і в цьому разі (дериват *рассвет*) відображене максимальне виявлення позначуваного явища: *рассвет* – це коли світла уже достатньо багато, що може розглядатися як опозиція поняттю «утро забрезжило». А далі за «принципом словотвірного квадрата» установлюється зв'язок: *свет* → *светать*, *рассвет* → *рассветать*, і дієслово *рассветать* завдяки морфній структурі характеризується як слово з множинною мотивацією, що формує кільцевий ланцюжок. Отже, стає зрозумілим, чому обидва дієслова (*светать* і *рассветать*) – недоконаного виду.

Час як одна з найважливіших гносеологічних категорій є об'єктом вивчення різних наук, зокрема науки про мову, що оперує поняттями часу лінгвістичного (гносеологічна категорія) і часу мовного (категорія онтологічна). Мовний час, або темпоральність, є віддзеркаленням у мові часу поняттєвого, перцептивного, яке формується в процесі пізнання людиною часу об'єктивного.

Кваліфікуючи темпоральність як функціонально-семантичне поле, вважаємо, що ФСПТ – це не одновимірна багаторядна конструкція, що має морфологічне ядро і периферію, заповнену морфологічними, синтаксичними, лексичними та ін. одиницями, а є макрополем, сформованим комплексом мікрополів, у межах яких часову семантику репрезентовано мовними одиницями як носіями різного роду мовних значень, – граматичних (морфологічних та синтаксичних) і лексичного. Поля проєктуються одне на одне, що дає контекстне вираження часу. При цьому кожне з полів має ядро і периферію, але їхнім центром, як і центром ФСПТ, є семантична ознака «час», що визначає ім'я поля, – *время*.

Лексико-семантичне поле часу – складова частина ФСПТ, але на відміну від останнього, яке прийнято вважати полем моноцентричного типу з цілісним граматичним ядром, ЛСПЧ є біцентричним полем, оскільки лексичні одиниці номінують метричні (кількісні) і топологічні (якісні) властивості часу. Частина лексем корелює з граматичним часом (*прошедшее* – *настоящее* – *будущее*, *вчера* – *сегодня* – *завтра* тощо), частина з ним не співвіднесена (*вечер*, *осень*, *миг*, *период* тощо). Останні позначають абсолютний час і формують відповідні мікрополе, яке має власну структуру: до його ядра входять непохідні іменники і прислівники, навколоядерну зону формують відіменникові прикметники (синтаксичні деривати), відіменникові прислівники і непохідні дієслова, до периферії належать похідні дієслова. Дериваційне

розгортання поля за дієслівним вектором стає можливим завдяки реалізації словотвірного потенціалу іменників, що передають циклічний характер часу (*весна, лето, осень, зима, утро, день, вечер, ночь* і т. п.), називають одиниці відліку часу (*секунда, минута, час, день, сутки*), дні тижня, місяці, і слово, що є назвою поля, — *время*. Презентативність поля визначалась на підставі як загальноживаних мовних одиниць, так і слів, що функціонують у говірках, — мовних підсистемах. Наявність таких одиниць — один із критеріїв визначення коефіцієнта потенційної достатності лексеми в літературній мові (разом із паралелями в близькоспоріднених мовах).

Усі аналізовані дієслова систематизовано, урахувавши їхній денотативно-референційний простір. Відповідно до референційної належності темпоральних дієслів, що містять актантну рамку, їх поділено на екзистенційно-темпоральні (мають словотвірне значення 'проводити час, позначений мотиваційним іменником': *зимовать, летовать, дневать, годовать*); дієслова «соціальної діяльності» (словотвірне значення 'виконувати дії, звичайні під час, позначений мотиватором': *весновать, осеновать, вечеровать, понедельничать*) із підтипом подійно-темпоральних (*завтракать, обедать, полдничать, ужинать* тощо) і на квалітативно-темпоральні (словотвірне значення 'набувати ознак того, що позначено мотиваційним словом': *зиметь, облетнётся, утреть, сентябрить*). В останньому випадку суб'єктами дії виступають самі часові періоди, і такі дієслова представлено лише в мовних підсистемах — діалектах.

Із-поміж назв пір року тільки слово *зима* утворює дієслово, що функціонує в літературній мові. Від решти «сезонних» слів відповідні деривати представлено лише в говірках, але всі вони (*зимовать, летовать, весновать, осеновать/осеневать*) зберігають як ядерні семи 'частина року' і 'сезон'. Екзистенційно-темпорального або соціального значення ці дієслова набувають у контексті. У квалітативно-темпоральних дієслів, які належать до власне натурдинаміки, актуалізуються квалітативні семантичні ознаки мотивувального генератива — «температурний режим», «солярність» і різний ступінь прояву цих ознак.

Особливістю діалектної підсистеми є більший генеративний потенціал темпоральних дієслів цієї групи і те, що вони характеризуються розширенням обсягу лексичної семантики мотиватора і дериваційної семантики афіксів, які використовуються для превербації. Окрім того, у мові говорів наявна тенденція до омографізму різних значень дієслів цієї підгрупи з відповідним різним акцентологічним оформленням: *летова́ть* і *лётовать*, *осёновать* і *осенова́ть*.

СГ із вершинами — «сезонними словами» є гніздами вяльно-ланцюжкового типу. Максимальну потужність і глибину має СГ слова *зима*, мінімальну — слово *осень*. У дієслівних підгніздах найбільшою словотвірною активністю характеризується дієслово *зимовать*, найменшою — *осеневать*.

«Добові» слова, що формують чотиричленну ЛСГ, певним чином корелюють зі словами «сезонними». Вони також утворюють СГ вяльно-ланцюжкового типу: максимальну потужність і глибину має гніздо багато-

значної лексики *день* (4 семемі), мінімальну – СГ полісемічного слова *утро* (два ЛСВ). У літературній мові лише темпорлексеми *ночь* і *день* утворюють дієслова здебільшого зі сфери антроподинаміки (*дневать, дневалить*; *дери-ват ночевать* належить до натурдинаміки). Від решти слів цієї групи дієслова утворюються тільки в говорах. При цьому деривати належать і до того самого словотвірного типу («основа темпорлексеми + *-ова(ть)*»: *утреневать, вечеровать*), і до іншого («основа темпорлексеми + *-е(-ть)*»: *утреть, днеть, вечереть, ночеть*). Перші зберігають ядерні семі «час», «проміжок часу», «частина доби», в інших актуалізовано квалітативні ознаки.

Для «добових» і «сезонних» дієслів є характерними схожі тенденції реалізації словотвірного потенціалу. Так, від більшості дієслів, мотивованих назвами пір року, утворюються іменники, що позначають «опредметнену дію, позначену мотиваційним дієсловом» (*зимование, зимовка₁, зимовье₁; лотованье, лётовка, лётówka₁; веснованье₁, весновка₁*) і «особа, що виконує дію, позначену мотивувальним дієсловом» (*зимовщик/-иц(а); летовицк; весновальщик/-иц(а)*). Похідні тієї самої категорії утворюються від дієслів *ночевать* і *вечеровать*: *ночѣвка₁, ночевье₁, ночевая, ночевание; вечерованье, вечеровка і ночевщик, ночевальщик; вечеровальщик, вечеровальщица, вечеровицк*. Проте якщо деривати зі значенням «місце виконання дії, позначеної мотиваційним дієсловом» регулярно утворюються від «сезонних» дієслів (*зимовка₂, зимовье₂, зимовище, зимовник, зимовальник; лётówka₂, летовище, летовля, летовье; веснованье*), то в групі «добових» їх утворює тільки дієслово *ночевать* (*ночевка₂, ночевье₂, ночевля, ночевище*), а девербативи категорії «предмет, що характеризується за дією, позначеною мотиваційним дієсловом» взагалі не представлені (пор. *зимовка₃*). На відміну від «сезонних» дієслів, дієслова, умотивовані назвами частин доби, не утворюють прикметників.

Із певним часом доби співвідносяться дієслова, утворені від квалітативно-темпоральних слів (*заря, рассвет, восход, заход, закат, сумерки*) і кольоризмів, які експлікують відповідні семантичні ознаки власне темпорлексем (*ночь, утро, день, вечер*): *белый, светлый, тёмный*. Окрім квалітативно-темпоральних дієслів, зі словами, що позначають частини доби, співвідносяться подійно-темпоральні дієслова, парадигма яких в історії розвитку мови була ширшою: *утреничать, завтракать, полдничать, полудновать, обедать, паужинать, ужинать, вечерять, вечеровать*.

Наведені дієслова з більшим або меншим ступенем регулярності утворюють аспектні й акціональні пари, практично не утворюють іменників із значенням опредметненої дії.

Отже, у лексико-семантичному полі часу, яке є складовою частиною ФСПТ, представлено дієслова з імплікованою та експлікованою в морфній структурі семою часу. Останні утворюються від субстантивних темпорлексем, що позначають абсолютний час, зокрема, назв пір року, частин доби. Екзистенційно-темпоральні і соціальні дієслова утворюються переважно за моделлю «основа темпорального іменника + *-ова(ть)*», а квалітативно-темпоральні – «основа темпорального іменника + *-е/и(ть)*». Переважна частина похідних темпоральних дієслів функціонує в діалектах, де аналізо-

вані деривати формують регулярні і продуктивні типи, що свідчить про можливість і необхідність створення діалектного словника словотвірних гнізд, а також тлумачного словника словотвірних одиниць, оскільки очевидним є розширення семантики і валентності морфів, використовуваних для генерації дієслівних похідних.

ЛІТЕРАТУРА:

1. **Бондарко А.В.** Полевые структуры в системе функциональной грамматики / А.В. Бондарко // Проблемы функциональной грамматики : Полевые структуры. — СПб. : Наука, 2005. — С. 12–28.
2. **Всеволодова М.В.** Способы выражения временных отношений в современном русском языке / Майя Владимировна Всеволодова. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1975.
3. **Даль В.И.** Толковый словарь живого великорусского языка : [В 4 т.] / В.И. Даль. — М. : Рус. яз., 1981–1982.
4. **Ефремова Т.Ф.** Толковый словарь словообразовательных единиц русского языка / Т.Ф. Ефремова. — [2-е изд., испр.]. — М. : АСТ : Астрель, 2005.
5. **Ищук Д.Г.** Лексико-семантическое поле как выражение концептуальной модели времени в языке (на русско-славянском материале) : дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Д.Г. Ищук. — СПб., 1995.
6. **Казарин Ю.В.** Денотативное пространство русского глагола как объект лингвистического описания / Ю.В. Казарин // Русский язык и русистика в современном культурном пространстве : [тез. докл. и сообщ. междуна-родн. научн. конф., 13–16 окт. 1999 г., Екатеринбург, Россия ; под ред. Л.Г. Бабенко]. — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1999. — С. 110–112.
7. **Клименко Н.Ф.** Структура лексико-семантического поля / Н.Ф. Клименко, М.М. Пешак, І.Ф. Савченко // Формалізовані основи семантичної класифікації лексики. — К., 1982.
8. **Кочерган М.П.** Лексика понятий времени в украинском языке : автореф. дисс. на соискание уч. степе-ни. канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / М.П. Кочерган. — К., 1967.
9. **Морковкин В.В.** Опыт идеографического описания лексики (анализ слов со значе-нием времени в русском языке) / Валерий Вениаминович Морковкин. — М. : Изд-во Московского ун-та, 1977.
10. **Плужникова Т.И.** Типология комплексных единиц сло-вообразования : прогнозирующая функция / Тамара Ивановна Плужникова. — К. : НПУ им. М. Драгоманова, 2002.
11. **Потаенко Н.А.** Темпоральная лексика как объект лингвистического изучения / Н.А. Потаенко // Изв. АН СССР. Сер. литературы и языка. — Т. 38. — № 3. — 1979. — С. 242–248.
12. **Словарь** русских народных говоров / [под ред. Ф.П. Филина и Ф.П. Сороколетова]. — Л. : Наука, 1961–1999. — Вып. 1–33.
13. **Тихонов А.Н.** Словообразовательный словарь русского языка : [В 2-х т.] / Алек-сандр Николаевич Тихонов. — М. : Рус. яз., 1985.
14. **Толковый** словарь русских гла-голов : Идеографическое описание. Англ. эквиваленты. Синонимы. Антонимы / [под ред. проф. Л.Г. Бабенко]. — М. : АСТ-ПРЕСС, 1999.